

**PŘEMYSLOVCI,
ARPÁDOVCI, PIASTOVCI?
NOVÉ DYNASTIE NA TROSKÁCH
SLÁVY MOJMÍROVCOV**

**OTÁZKY OKOLO NÁSTUPNÍCKÝCH PRÁV NOVÝCH DYNASTIÍ
V STREDNEJ EURÓPE**

Predpokladov na nástup novej dynastie a tým aj etablovanie politických štruktúr, ktoré sú na ňu naviazané, bývalo v ranom stredoveku v celej Európe niekoľko. Predovšetkým sa však vlastná dynastia musela ocitnúť v kríze. Prejavovalo sa to rozmanitými spôsobmi. V prípade výmeny Merovejovcov za Karolovcov vo Franskej ríši možno napríklad hovoriť o akejsi mentálnej poruche vláduceho rodu. Najčastejšie však šlo o vnútorné a/alebo vonkajšie ohrozenie existencie samotnej dynastie spôsobenej nejakým bezprostredným ohrozením (vymretie chorvátskej dynastie Trpimirovcov). Pri vnútornom ohrození dynastie šlo obyčajne o určité prehrešky dynastie voči zvykovému právu spoločenstva. Najčastejšie sa končilo tragicky, fyzickou likvidáciou vládcu. Vládca však býval rituálne zavraždený svojimi ľuďmi aj v prípade neúspešných vojenských ťažení, útočných i obranných, keďže sa mu pripisovala symbolická vina za zlyhanie celého spoločenstva. Vonkajšie dôvody, ktoré mohli viesť ku koncu dynastie, prichádzali do úvahy v čase expanzie susedného politického subjektu, ktorého cieľom mohlo byť ovládnutie dobytého územia reprezentantmi svojej moci. Typické to bolo najmä v nomádskych spoločenstvách a vo veľmi viditeľnej podobe sa s tým stretávame v prípade Bela IV., ktorý bol spolu so svojou rodinou mongolskými vojakmi prenasledovaný od rieky Slaná až po dalmátsky Trogir. V prípade Dezidera, posledného kráľa Longobardov, i Tasila III., posledného kniežaťa Bavorov, sa Karol Veľký rozhodol pre ich internáciu v kláštore.

Likvidácia či internácia posledného mužského člena vláducej rodiny však nutne neznamenala automatické vymretie rodu. Ak prežil čo len jeden jediný z jeho členov, dokonca nemusel pochádzať ani z legitímneho zväzku,

ako je príklad českého Břetislava I. († 1055) z rodu Přemyslovcov, za legitímneho následníka jednoducho vyhlásili „bastarda“. Cirkev navyše takýto postúp až do 13. storočia viac-menej nespochybňovala.

Na čele Moravanov stála dynastia, ktorú dobový bavorský prameň spísaný už okolo roku 900 nazval oficiálne Mojmirovci (*Moimarii*). Pokiaľ ide o porovnanie s neskoršími dynastiami strednej Európy, ako sú Arpádovci, Přemyslovci alebo Piastovci, ide o takmer okamžitú reflexiu aktuálneho reálne existujúceho stavu. Nevieme len, či termín Mojmirovci bol použitý podľa historicky doloženého Mojmíra I., alebo podľa dávneho zakladateľa ústrednej dynastie Moravanov. V každom prípade ale môžeme konštatovať, že názov tejto dynastie je starobyľý a odkazuje na najstaršiu úroveň dynastických mien Slovanov vôbec. História tiež nepozná žiadnu legendu, ktorá mala oprávňovať Mojmirovcov vládnuť nad Moravanmi a ostatnými Slovanmi, ako to máme u spomenutých dynastií. Je preto možné, že to bola sama archaickosť ich pôvodu, ktorá opodstatňovala ich ústrednú moc medzi ostatnými významnými rodmi dobovej Moravy.

SOBÁŠ AKO PROSTRIEDOK VZNIKU NOVEJ DYNASTIE

Fundamentom politickej tradície v ranom stredoveku nielen v strednej Európe bola dynastická tradícia. Identita včasnostredovekého spoločenstva bola naviazaná najmä na vlastnú dynastiu a jej slávu. Dynastia trvá dovtedy, kým žije posledný jej mužský reprezentant. Vo včasných obdobiach, keď nebol pevne stanovený následnícky princíp, podľa práva pokrvnosti, ktoré sa dokazovalo jeho osobným vlastným menom, mohol nastúpiť na ústredný vladársky stolec hociktorý jej legitímny člen. Obyčajne to bol však ten, ktorý bol všeobecne uznaný za najstaršieho (*seniora*) alebo sa preukázal ako najschopnejší. Princíp seniorátu, ktorý stál a padal na rovnosti všetkých mužských členov vládnuceho rodu, obyčajne viedol k významnému rozrastaniu dynastie na niekoľko vetiev. Presadenie primogenitúry v jednej línii (rodine) celého rodu viedlo takmer zákonite k postupnému vymretiu rodiny a v konečnom dôsledku aj rodu. Samotní Mojmirovci sú tu dosť dobrým príkladom. O niekoľko storočí neskôr ich príklad nasledovali aj Arpádovci, Přemyslovci a napokon po rôznych peripetiách i Piastovci, ktorí v 14. storočí boli v Poľsku zbavení nástupníckych práv v prospech Anjouovcov. Na druhej strane však treba povedať, že vďaka najrôznejším právnickým klučkám sa niektorým starým dynastiám (napríklad Habsburgovcom) podarilo posunúť pretrvanie svojich rodov aj cez ženskú líniu.

SOBAŠ AKO NAJČASTEJŠÍ SPÔSOB LEGITIMIZÁCIE NOVEJ MOCI NOVEJ DYNASTIE

Matrimoniálne väzby, sobáše predstaviteľiek starej, odchádzajúcej dynastie s mužskými príslušníkmi novej dynastie patrili dlho do novoveku k najpopulárnejším technikám správoplatňovania nástupu novej moci v inom politicko-právnom prostredí. Len ako príklad uveďme, že Ján Luxemburský si pred nástupom na český trón za manželku zobral Elišku Přemyslovnu, budúci poľský kráľ Ľudovít Veľký z Anjou mal za matku Alžbetu Lokietkovú z rodu Piastovcov. Pochopiteľne, že k dispozícii sú aj staršie historické či literárno-historické paralely takéhoto zväzku. Podobne musel postupovať napríklad normanský Henrich I. († 1068), syn Viliama Dobyvateľa, ktorý si vzal za manželku Editu (Matildu) z podrobeného rodu anglickej sasko-dánskej dynastie. Zo syna muža, ktorý si násilím podrobil Anglicko, sa tak stal prvý všeobecne akceptovaný kráľ z novej dynastie, ktorá navyše právne i symbolicky spájala tých, ktorí boli podrobení, s tými, ktorí prišli ako víťazi. Nie inak ale musel postupovať aj legendárny Aeneas, hrdina rovnomeného rímskeho eposu od Vergília, ktorému slávny básnik pripísal manželstvo s Laviniou, dcérou podrobeného kráľa Latina. No a nakoniec aj samotný Alexander Macedónsky, ktorý si mal vziať za manželky (pre istotu) dcéry až dvoch vládcov porazenej Perzie Stateiru (dcéru Darea III.) a Parysalties (dcéru predchádzajúceho vládcu Perzie Artaxerxa III.).

Uvedený výpočet je dostatočnou vzorkou na to, aby bolo možné s vysokou mierou pravdepodobnosti konštatovať, že práve takto a nie inak, teda v spojení so starou dynastiou, sa etablovali aj nové vládnuce rody strednej Európy. Na prvom mieste Přemyslovci, prostredníctvom nich vďaka kňaznej Dúbravky i Piastovci a v neposlednom rade aj dynastia, ktorej historicko-literárna tradícia pripísala ako predka istého Arpáda.

PŘEMYSLOVCI AKO VEDLAJŠIA VETVA MOJMÍROVCOV

Pri druhej výprave Východofranskej ríše proti Slovanom z roku 872 sa dozvedáme o piatich (šiestich?) českých kniežatách, ktorých mená sú Svätoslav, Vítazoslav, Heriman, Spytimír a Mojslav a istý Gorivoj.

„Z Franskej ríše znova poslali niektorých Karolmanovi na pomoc proti vyššie spomenutým Slovenom, iní boli určení proti Čechom. Títo, dôverujúc v božiu pomoc, piatich vojvodcov, ktorých mená sú tieto: Zuentislan, Witislan, Heriman, Spoitimar, Moyslan, <Goriwei>, usilujúcich sa vo veľmi veľkom počte proti nim sa vzbúriť, zahnali na útek a iných pobili, iných zasa zranili.“

Historická veda mnohokrát konštatovala, že pôvodný autor rukopisu *Fuldských análov* poznal len päť českých kniežat. Meno Gorivoja (*Goriwei*) bolo pridané až dodatočne v neskorších odpisoch. Zmeniť číslovku päť sa však kopista neunúval. Ako a prečo sa meno Gorivoj objavilo v kópii pôvodiny a prečo práve v takejto forme, takisto nie je známe. Či išlo o české knieža známe z iných prameňov pod menom Bořivoj, nevedno. Česká historiografia to však tak obyčajne vykladá. Inak by totiž slávny Bořivoj, ako prvé historicky doložené české knieža z rodu Přemyslovcov, asi dobovými prameňmi spomenutý vôbec nebol. Navyše, ako ukazujú najnovšie výskumy, aj meno Bořivoj je v systéme mien českých kniežat vlastne nesystémové. Oproti tomu štyria z piatich prvých českých kniežat nesú mená, ktoré majú podľa všetkého svoj pôvod v dynastii Mojmirovcov. Kľúčom na pochopenie tohto javu by mohlo byť vlastné osobné meno Svätoslav, ktoré je v poradí českých kniežat, čo zostavil autor *Fuldských análov*, zaiste nie náhodne, hneď na prvom mieste. Je to klasické bitematické slovanské dynastické osobné vlastné meno. Svätoslav však k nemu nemohol prísť náhodne. Vysvetlenie ponúka logika dávania kniežacích mien na susednej Morave. Z prameňov totiž vieme, že moravské knieža Rastislav bol strýkom (*avunculus*) nitrianskeho kniežata Svätopluka I. Matkou nitrianskeho kniežata bola teda sestra Rastislava. Meno prvého z českých kniežat znie Svätoslav a skladá zo zložiek *svät* a *slav*. Obe tieto témy sa nachádzajú vo vlastných menách aktuálne vládnuccich Mojmirovcov. To znamená, že všetky tri zmienené kniežatá musia mať spoločného predka. Keďže Svätopluk a Svätoslav sú generační súčasníci, je veľmi pravdepodobné, že aj Svätoslavova matka bola Rastislavovou sestrou a Svätoplukovou tetou. Otec Rastislava a matiek Svätoslava i Svätopluka, alebo ich iný slávny vzdialený spoločný mužský predok, sa preto tiež mohol volať Svätoslav alebo niesť meno tomuto veľmi podobné.

Takisto ďalšie mená z uvedeného výpočtu českých kniežat vo *Fuldských análoch* vykazujú mojmirovskú maticu. Mojmír I. bol strýkom Rastislava. Jeho meno sa skladá z tém *moj* a *mir*. Presne tieto témy sa opäť nachádzajú aj u spomenutých českých kniežat. Štvrtý v poradí autora *Fuldských análov* sa volá Spytimír a piaty Mojslav. Přemyslovci i Mojmirovci si teda pre osobné vlastné mená svojich kniežat volili tie isté témy. Přemyslovci teda boli po matke spríbuznení s Mojmirovcami.

Takýto výklad podporuje aj skutočnosť, že štatisticky najčastejšou témou osobných vlastných mužských mien v dynastii Přemyslovcov (podľa výskumov Adama Madera vyše 60 percent) je téma *slav*. Z toho by však takisto vyplývalo, že Svätožizna nemohla byť manželkou, ale podľa všetkého sestrou Svätopluka. Nuž a rovnako to, že meno Bořivoj bolo sotva menom prvého histo-

rického kniežata Čechov. Aj mená prvých českých historicky preukázateľných kniežat Vratislav a Spytihněv tiež skôr odkazujú na líniu a logiku mien, ktoré spomínajú *Fuldské anály* (témy *slav* a *spyt*), než na Bořivoja. Kniežacie meno Bořivoj sa navyše v českej vládnucej dynastii vyskytuje až na sklonku 11., respektíve na začiatku 12. storočia. Z tohto a ďalších dôvodov sa domnievame, že najstaršie české písomníctvo, ktoré sa sformovalo niekedy v sedemdesiatych rokoch 10. storočia v Prahe, meno Bořivoj jednoducho vygenerovalo. Dôvodom na takýto postup mohlo byť aj to, že sa nová dynastia, vzhľadom na ambíciu ovládnuť Moravu, potrebovala odrezať od svojich veľkomoravských počiatkov a tým aj od svojich mojmírovských predkov.

— MOJMÍROVSKO-ARPÁDOVSKÁ DYNASTIA

Obdobný historicko-literárny model, ktorý umožňoval etablovanie novej dynastie v starom historickom prostredí, opisuje po všetkých stránkach pozoruhodná *Uhorsko-poľská kronika*. Jej autor rozpráva príbeh o zavraždení vládcu Slovanického kráľovstva (*Sclauonie a Chrwacie*) menom Kazimír. Tento slovanický kráľ verne slúžil Bohu, ale jeho veľmoži ho nechali potupne zabiť s odôvodnením:

„Nikdy nebude kráľ nad nami, ale my sami si budeme vládnuť.“

Podrobnejšie rozvedenie ďalších príčin, ktoré viedli k vražde monarchu, autor nepodáva. Ani nemusí, lebo tento hriech slovanických veľmožov má v jeho rozprávaní inú funkciu. Ospravedlňuje vojnu uhorského kráľa Aquilu (v skutočnosti ide o literárne spojenie Atilu a Arpáda) proti Slovanom a Chorvátom, ktorá sa pre vrahov monarchu nutne skončila porážkou. Aquila však nielen pomstil smrť nevinného kráľa, ale sám zaujal jeho miesto. Celé rozprávanie umocňuje prísľub, čo Aquila dostáva priamo od anjela, ktorý mu sľubuje, že generácie po Aquilovi pre novodobytnú krajinu získajú z Ríma kráľovskú korunu. Podľa ďalšieho rozprávania kronikára sa tak stalo za čias panovania svätého kráľa Štefana. Rozprávanie má napriek historickej nepresnosti svoj hlboký zmysel. Autor písal svoju kroniku v druhom alebo treťom desaťročí 13. storočia. V tom čase si však ani on, ani nikto zo stredoeurópskych kronikárov na posledného vládcu Veľkej Moravy Mojmíra II. už ani nespomenul. V matnej pamäti prvých tvorcov uhorskej historiografie však zostal Svätopluk. Aj to ako vládca Panónie. V inom prípade si prví uhorskí historici na čele s Anonymným notárom P. vytvorili pre vládcov dunajsko-karpatského priestoru imaginárnych vládcov, akými boli Laborec, Salan, Menumorót či Zubor. Musíme tiež uvážiť, že hoci sa meno Kazimír nikdy neobjavilo v súvislosti s veľkomoravskými a toľž nie chorvátskymi panovníkmi, autor za menom

neznámeho Kazimíra predsa len videl určitú historickú realitu. Autor *Uhorsko-poľskej kroniky* podrobne opisuje osem dní trvajúcu bitku medzi Aquilom a vojskami Slovanov a Chorvátov:

„Odtiaľ (od Aquileje) vyťahol aj so svojimi vojskami (Aquila), prešiel Korutánske Alpy a prišiel k chorvátsko-sclavonskému územiu (1 Sam 7, 13) medzi riekami Sáva a Dráva. Tu sa mu postavili na odpor chorvátske a slovanské kniežatá. Usporiadali šíky, slnko sa zabýšťať na zlatých štítoch, od ktorých sa zatrblietali hory (1 Mach 6, 39), a zrazili sa v boji, ktorý trval osem dní. Boh ich však vydal do rúk (Ex 21, 13) kráľa Aquilu (Atilu), preto, že svojho kráľa Kazimíra zradili a potupne zabili. Slovania a Chorváti boli pobití, jedni utiekli a iní boli odvedení do zajatia (Ez 25, 3).“

Následne veľmi pozorne opisuje, povedali by sme dokonca až so zmyslom pre psychologický detail, Aquilove vnútorné rozpoloženie po tom, ako zvíťazil v bitke a prekročil rieku Dráva. Dvadsaťpäť rokov po opustení svojej bývalej vlasti, východného Uhorska, po všetkých bojoch a útrapách, sa ho totiž zmocnili pochybnosti a smútok nad tým, čo vykonal. V takomto stave strávil niekoľko dní. Nevedel totiž, či prišiel do vlastnej krajiny, alebo si túto len násilím privlastnil.

„Preto kráľ (Aquila) strávil mnoho dní vo vážnych úvahách a ako dobrý sa mu pozdával plán, že ak by si (Uhri) vzali Slovanky a Chorvátky za manželky, získal by tak krajinu v mieri a pokoji. Keď to oznámil svojmu vojsku, tento plán sa zapáčil všetkým mužom. Chodil potom po krajine a tešil sa z nej, pretože bola krajinou zasľúbenou, tak ako bola krajina izraelského národa. Keď poslal svojich poslov (Nm 21, 21), prijal (Ex 2, 1) z tohto kmeňa (Dt 18, 1) od kniežata Slovanov dcéru a vzal si ju za manželku (Ex 2, 1).“

Na základe uvedených informácií neznámeho autora *Uhorsko-poľskej kroniky* možno historický priebeh problému zániku, respektíve kontinuity Veľkej Moravy interpretovať aj takto. Či už to bolo z takých alebo onakých, vonkajších alebo vnútorných príčin, jedno je jasné, stabilita ríše sa naštrbila smrťou ústredného veľkomoravského panovníka z rodu Mojmirovcov. Vzhľadom na neznámy osud Svätopluka II., jeho brata, tak zanikol hlavný integračný symbol, s ktorým sa táto ríša identifikovala. Družina obklopujúca Mojmíra II. sa preto rozpadla na niekoľko navzájom súperiacich frakcií. Veľkej Morave tým chýbala sila, ktorá by definovala jej záujem. Pád Slovanského kráľovstva, ako ho podáva s odstupom času neznámy autor *Uhorsko-poľskej kroniky* v súvislosti s kráľovraždou, ktorá priniesla zánik dynastie, však nemusí byť nutný výmysel neskoršieho kronikára. Vo svetle najnovších poznatkov práve tento moment mohol destabilizujúco alebo aj paralyzujúco zapôsobiť na obrancov Moravy. Keď potom došlo k dynastickému sobášu jednej z princezien

z rodu Mojimírovcov („dcéra kniežata Slovanov“) s Aquilom (niektorý z mužských členov dynastie Arpádovcov), časť veľkomoravských vojenských elít, najskôr asi z Nitrianska alebo zo Zadunajska, sa začala spájať s Uhrami. To by vysvetľovalo aj vetu z listu salzburského arcibiskupa Theotmara (Thietmara) z roku 900:

„Sami (Moravia) prijali medzi seba nemalý počet Maďarov (Uhrov) a podľa ich zvyku hlavy svojich nepravých kresťanov dohola ostrihali a poslali na našich kresťanov (Bavorov), ba aj sami ich prepadli...“

Takýto výklad by podporil aj údaj Konštantína Porfyrogeneta, ktorý vo svojej relácii o bielochorvátsko-nomádskej symbióze pripomína:

„Ostatní Chorváti však ostali poblíž Franska a volajú sa teraz Belochorvátmi, čiže Bielymi Chorvátmi, ktorí majú vlastné knieža. Poddaní sú však Otovi Veľkému, franskému a saskému kráľovi, a sú nepokrstení, majú manželstvá a priateľstvo s Turkami.“

Podmienkou na porozumenie tomuto textu je stotožnenie Bielych Chorvátov s predkami dnešných Slovákov, čo nie je až také vylúčené, ak sa do úvahy zoberie, že byzantský cisár na tomto mieste zmiešal aktuálnu politickú situáciu z polovice 10. storočia s rozprávaním svojich chorvátskych informátorov, ktoré odkazovalo na putovanie Chorvátov do novej vlasti za čias cisára Heraklea (610 – 641). Údaj Konštantína Porfyrogeneta okrem vzájomných sobášov medzi Turkami (Uhrami) a Bielymi Chorvátmi (nitrianskymi Slovanmi/Slovákmi) takisto pripomína, že Bieli Chorváti mali v uvedenom čase svoje vlastné knieža (*archont*) podriadené Otovi I., franskému kráľovi. Ak uvážime právne postavenie, v ktorom sa Nitriansko nachádzalo aj predtým, je jasné, že formálno-právne podriadené východofranským kráľom v polovici 10. storočia by mohlo byť pokračovaním tejto praxe. Celkom samozrejme a pochopiteľné sa to zdá vo svetle porážky vojsk starouhorskeho kmeňového zväzu v roku 955 na rieke Lech pri Augsburgu. Údaj byzantského cisára o kniežati Bielych Chorvátov by tiež vysvetľoval aj to, ako je možné, že Nitriansko prežilo počas celého 10. storočia svoj život kontinuálne. Súčasní archeológovia dokonca svojimi novými výskumami na Nitrianskom hrade dokladajú významné posilnenie jeho hradieb (valov) v tomto období.

V uvedenom čase dejiny nezanechali ani len jediný pokus nitrianskych Slovanov (Slovákov) o rezistenciu proti narastajúcej politickej moci arpádovskej dynastie v priestore medzi Dunajom a Karpatmi. V tejto súvislosti pripomeňme, ako mocne moravskí (a aj nitrianski) Slovania vystúpili proti cudzincom Viliamovi a Engelšalkovi, ktorí ich chceli ovládať. To, že Bieli Chorváti (Nitrania) mali svojho panovníka v polovici 10. storočia, je celkom zrejme, ak len pripustíme, že nová dynastia nebola v Nitre počítovaná ako cudzia. Na-

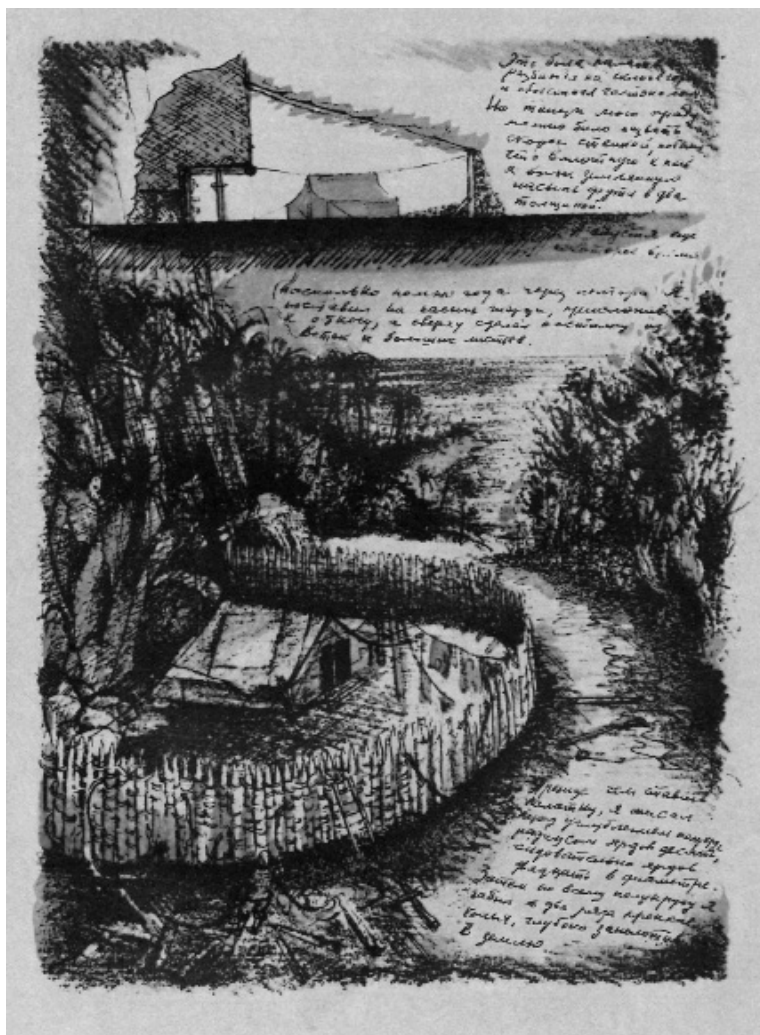
opak, ako domáca – mojmírovsko-arpádovská. Všetky uvedené indicie sa tak zlievajú do pevnej historickej (hypo)tézy o manželskom zväzku podľa mena neznámej mojmírovej princeznej s neznámym, podľa mena príslušníkom novej (arpádovskej?) dynastie. Takýto scenár nakoniec potvrdzuje aj pendant *Uhorsko-poľskej kroniky*, text takzvaného Anonymného notára P, známy pod menom *Skutky Uhrov (Gesta Hungarorum)*:

„*Memnorout (vládca Moravanmi ovládaného Potisia) sa najprv vo svojej bulharskej pýche vzpieral dať hŕstku zeme Arpádovi a teraz vyslal (Memnorout) svojich poslov, súc premožený a porazený, neváhal vydať prostredníctvom týchto poslov celú dŕžavu a Zultovi (Zoltánovi), synovi Arpáda, svoju dcéru. (...) Vojvoda Arpád po porade so svojimi šľachticmi zaľúbil si a schválil odkaz Memnorouta, a keďže už počul, že dcéra Memnorouta je tohože veku ako jeho syn Zult (Zoltán), nechcel odkladať žiadosť Memnorouta a jeho dcéru prijal spolu so sľúbenou dŕžavou za manželku Zulta (Zoltána). (...) Memnorout zomrel bez syna a celá jeho dŕžava v pokoji priadla jeho zaťovi Zultovi (Zoltánovi).“*

Priamo sa tu síce nehovorí o Nitrianskom kniežatstve, ale o Bihorsku, to jest o časti Potisia ovládanej legendárnym Memnorótom (Memnoroutom), to jest Menším Moravcom, ale z ďalšieho textu Anonymného notára P je jasné, že práve z tohto zväzku Zoltána (Sultána/Zulta) a Memnorótovej dcéry sa mali narodiť ďalší predhistorickí predkovia rodu Arpádovcov. O tom, že to bol práve Zoltán, ktorý mal podľa Anonymného notára P v konečnom dôsledku zadefinovať hranice budúceho Uhorského kráľovstva a stať sa jeho prvým vládcom, nemal jeho čitateľ pochybovať. Zaiste i tu ide o retrospektívnu historickú konštrukciu. Najpodstatnejšie však na nej je, že sa svojím obsahom a funkciou zhoduje s rozprávaním neznámeho autora *Uhorsko-poľskej kroniky*. Podľa oboch uhorských historikov 13. storočia teda *pax gentium*, to jest „mier národov“ ako nevyhnutná podmienka vzniku novej politickej entity, spoločného kráľovstva rôznych jazykov, kultúr a náboženstiev, vznikol v dôsledku spojenia ženskej príslušníčky starého rodu a mužského príslušníka novej dynastie.

SYSTEM MIEN NITRIANSKYCH ARPÁDOVCOV

Na práve takýto scenár priebehu historických udalostí opäť poukazuje systém osobných vlastných mien prvých historicky známych nitrianskych vládcov z arpádovskej krvi. Nechýbajú medzi nimi kresťanské mená, ako sú Michal alebo aj jeho syn Bazileos (Vazul), či mená slovanské, kniežacie a dynastické, akým je nesporne aj meno Vazulovho brata Ladislava Lysého,

Nikolaj Popov: Grand Prix BIB, 1975

či osobné vlastné meno syna Ladislava, ktoré znie Domoslav. Nie menej príznačné sú aj ďalšie slovansko-kresťanské osobné mená Arpádovcov ako napríklad pôvodne kniežacie dvojzložkové meno Vojtech, to jest ten, čo vojom prináša radosť, potechu, ktoré v skrátenej forme do dnešných dní znie – Belo. Podobne sa tu však nachádzajú aj mená pohanské ako Levente alebo osobné vlastné mená neznámeho pôvodu ako Gejza, možno aj turkického *jeg* (vojenský hodnostár), ako si želá maďarská historiografia, hoci aj dosť krkolomne. Na druhej strane rovnako krkolomné je etymologizovať toto meno od slovanského bitematického kniežacieho mena Izjaslav (ten, čo si berie, získava slávu), ako si to želala slovenská historiografia 19. storočia (najmä Franko Vítazoslav Sasínek). Nechýbajú však ani mená previazané s imperiálnym dvorom Otovcov (Ljudolfingovcov) ako napríklad Lampert, ale takisto meno Andrej (Ondrej) z tradície gréckych mien prvých kresťanských apoštolov. Už na prvý pohľad preto možno konštatovať, že slovanské zložkové bitematické kniežacie mená v dynastii nitrianskych Arpádovcov štatisticky prevládajú. Ak by sme k tomu pridali aj hypotézu o tom, že dávanie niektorých kresťanských mien je výsledkom hľadania kompromisu medzi slovanskou (pohansko-kresťanskou) a kresťansko-židovskou tradíciou, dostali by sme ešte zaujímavejšie čísla. Predovšetkým najstarší zo známych Arpádovcov by sa volal Svätopluk Michal a jeho brat Vladimír Bazil. Spojenie Svätopluka s archanjelom Michalom je logické. Jeden je vodcom pozemského a druhý nebeského vojska. Ešte logickejšie je prepojenie Vladimíra s Bazileom. Oba príklady sú navyše dobre dokumentované v dejinách Kyjevskej Rusi, ktoré nám zachytili najvyššie percento osobných vlastných dynastických slovanských zložkových mien a ich kombinácie s menami kresťansko-židovskými. Vidíme to aj na príklade Vladimíra I. Svätého, ktorý pri krste dostal meno Bazil. Príkladom spojenia Svätopluka a Michal je kyjevská veľkokniežka Svätopluk Michal Izjaslavovič († 1113). Nateraz nedoriešené je prepojenie kresťanského gréckeho mena Andrej s jeho slovanskou pohanskou podobou. Zachovalo sa pri mene svätého pustovníka Andreja (Svorada). Meno Svorad sa podľa etymológie Šimona Ondruša spája so slovesom „zvierat“, vyvíjať silu, čo je nie nepodobné etymológii mena Andreas (Andrej) od slova silný.

Najstaršia nitrianska dynastická tradícia vznikla kombináciou miestnej staršej tradície s inými dynastickými prvkami, čo nemôže byť náhoda, ale len dôsledok vyššie naznačeného matrimoniálneho prepojenia medzi niektorou z dám rodu Mojmirovcov (sestier Svätopluka II.?) a niektorého zo synov najdôležitejšieho z vodcov starouhorskeho kmeňového zväzu. Hoci táto myšlienka v slovenskej historiografii nie je vonkoncom nová, hlásal ju napríklad Jozef Hložanský v poslednej tretine 19. storočia, faktom zostáva, že je to myšlien-

ka o kontinuitnom a právnom prejení moci z jednej vládnucej dynastie na druhú. Vymyslenie najstaršieho člena dynastie Arpáda, ktorého nepozná žiaden z dobových prameňov a ako prvý o ňom referuje až byzantský cisár Konštantín Porfyrogenet okolo polovice 10. storočia, teda zapadá do podobnej schémy ako vymyslenie Bořivoja. Takýto model „vyrábania“ novej dynastickej pamäti, na ktorej neskôr rozkvitla „historická“ tradícia, navyše potvrdzuje aj skutočnosť, že meno Arpád sa v dynastii, ktorej mal byť zakladateľom, objavuje prakticky len raz, aj to až v polovici 12. storočia. Ako predka uhorských kráľov ho nepozná dokonca ani *Uhorsko-poľská kronika*. Za svoje „zaúčinkovanie“ vo funkcii protoplasta dynastie teda vďačí až Anonymnému notárovi P. a jeho dielku *Gesta Hungarorum*, teda *Skutky alebo Činy Uhrov*, ktoré podľa nášho názoru vzniklo paralelne k textu *Uhorsko-poľskej kroniky*, to jest v druhom, alebo treťom decénií 13. storočia. Arpád, podobne ako Přemysl či Piast, tak patrí do kategórie mýtických zakladateľov dynastií, ako na to svojho času upozornil už poľský vedec Jacek Banaszekiewicz. Do tejto kategórie patrí aj prvé české kresťanské knieža Bořivoj. Zmyslom vygenerovania týchto „historických osobností“ bolo poukázať na originálny a exkluzívny pôvod tejto dynastie, ktorá sa medzičasom etablovala v priestore strednej Európy. V skutočnosti však základy každej z nich treba hľadať v dejinách Veľkej Moravy.